Ewa Rogowska-Cybulska
Gdańsk, Uniwersytet Gdański

Dorobek teoretyczny i praktyczny językoznawstwa normatywnego i kultury języka w Polsce w latach 1989–2014

Słowa kluczowe: historia językoznawstwa polskiego, językoznawstwo normatywne, kultura języka.

W 1989 roku językoznawstwo normatywne i kultura języka mogły się poszczycić nie tylko ważnymi osiągnięciami w zakresie krzewienia kultury języka i popularyzacji wiedzy o języku polskim, ale także znaczącym dorobkiem teoretycznym (Markowski, Satkiewicz 1996; Bugajski 1999). Ten pierwszy nurt reprezentowały m.in. bardzo popularne, często wznawiane również po 1989 roku publikacje poradnikowe Witolda Cienkowskiego (1978–1980), Anny Cegieły i Andrzeja Markowskiego (1982), Witolda Doroszewskiego (1962–1979), Michała Jaworskiego ((red.) 1979), Barbary Klebanowskiej, Witolda Kochańskiego i A. Markowskiego (1985), Jana Miodka (1983b, 1987) oraz Ewy i Feliksa Przyłubskich (1958), ten drugi — m.in. prace W. Doroszewskiego (1950), Zenona Klemensiewicza (1965) i J. Miodka (1983a), a zwłaszcza dwa tomy Kultury języka polskiego Danuty Buttler, Haliny Kurkowskiej i Haliny Satkiewicz (1971, 1982). Oba nurty — teoretyczny i praktyczno-popularyzatorski — wyraźnie zarysowują się również po 1989 roku, choć nie zawsze łatwo je od siebie oddzielić.

Publikacje omawiające zagadnienia ogólne i szczegółowe językoznawstwa normatywnego i kultury języka

Najważniejsze w ostatnim ćwierćwieczu osiągnięcie z tego zakresu, zawierające omówienie całości zagadnień kulturalnojęzykowych, stanowią trzy tomy Kultury języka polskiego, poświęcone teorii i zagadnieniom leksykalnym (Markowski 2006), fleksji, słowotwórstwu i składni (Jadacka 2005) oraz wymowie, ortografii i interpunkcji (Karpowicz 2009). Problemy językoznawstwa normatywnego ujmuje kompleksowo Marian Bugajski w Podstawowych zagadnieniach lingwistyki normatywnej (1989) i Językoznawstwie normatywnym (1993). Charakter podręcznikowy mają opracowania Stanisława Fryciego, Mariana Jurkowskiego i Katarzyny Sicińskiej (2005) oraz Marka Ruszkowskiego (1995). Roli kultury języka dotyczą artykuły O pojęciu kultury języka Jadwigi Puzyniny (1990) oraz Kultura języka A. Markowskiego i J. Puzyniny (1993), a także książka Kultura słowa — ważny element kultury narodowej J. Puzyniny (2011).

Różnorodną problematykę kulturalnojęzykową przedstawiają tomy zbiorowe, m.in.: Aktualne problemy kultury języka (Furdal (red.) 1991), Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku (Handke, Dalewska-Greń (red.) 1994), Kultura języka dziś (Pisarek, Zgółkowa

(red.) 1995), O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny (Miodek (red.) 1996), Mowa rozświetlona myślą (Miodek i in. (red.) 1999), Polszczyzna 2000 (Pisarek (red.) 1999), Polszczyzna piękna i poprawna (Maćkiewicz, Rogowska-Cybulska (red.) 2005), Z zagadnień frazeologii, stylistyki i kultury języka (Bąba, Fliciński (red.) 2006), Polszczyzna publiczna początku XXI wieku (Wolańska (red.) 2007), Kształtowanie się wzorów i wzorców językowych (Piotrowicz i in. (red.) 2009), Polski z urzędu (Czerwińska, Pawelec (red.) 2012), Oblicza polszczyzny (Markowski, Pawelec (red.) 2012), Kultura zachowań językowych Polaków (Krauz, Ożóg (red.) 2013). Podobny charakter mają publikacje autorskie, m.in. Język wtopiony w rzeczywistość Antoniny Grybosiowej (2003) oraz Wyrazy i wyrażenia Bogusława Krei (2002).

Spośród zagadnień szczegółowych językoznawstwa normatywnego opisywano kryteria poprawności językowej (Walczak 1995; Markowski (red.) 2012) oraz problemy normy językowej (Miodek 1993; Bugajski (red.) 1995; Steciąg, Bugajski (red.) 2009; Piotrowicz i in. (red.) 2011). Analizie poddano też wybrane zagadnienia normy w poszczególnych podsystemach języka: frazeologicznym (Bąba 1989; Bąba i in. (red.) 2010; Fliciński (red.) 2011; Dziamska-Lenart, Liberek (red.) 2013), fonetycznym (Nowakowski 1997), ortograficznym (Rocławski 1998; Malinowski 2001; Polański 2004; Saloni 2005) i interpunkcyjnym (Łuczyński 1999).

Powstały też w tym okresie ważne prace na temat polityki językowej (Mazur (red.) 1998, 1999; Warchala, Krzyżyk (red.) 2008; Dąbrowska i in. 2012) i komunikacyjnojęzykowej (Gajda i in. (red.) 2005), a także traktujące o barierach w komunikacji językowej (Bartmiński, Majer-Baranowska (red.) 2005), zmianach w publicznych zwyczajach językowych (Bralczyk, Mosiołek-Kłosińska (red.) 2001) oraz o świadomości językowej (Steciąg, Bugajski (red.) 2012).

Nadal rozwija się nurt aksjologiczny, który pojawił się w latach osiemdziesiątych (Anusiewicz, Bartmiński (red.) 1991; Puzynina 1992; Janowska i in. (red.) 2011). Należy też odnotować badania dotyczące etyki słowa (Puzynina, Bartmiński (red.) 1991; Puzynina (red.) 1993; Krzyżanowski, Nowak (red.) 2004; Peisert 2004; Sobczak, Zgółkowa (red.) 2009) oraz etyki i etykiety (Piotrowicz i in. (red.) 2012). Z tego nurtu wyewoluowały odrębne badania nad językiem wartości oraz nad językiem polityki. Problemy grzeczności językowej analizowali Małgorzata Marcjanik (1997, 2001, 2007) i Kazimierz Ożóg (1990).

Słowniki normatywne i inne wydawnictwa kodyfikujące normę

W 1998 roku pojawiło się ostatnie wydanie (wyd. 18, dodruk 8) Słownika poprawnej polszczyzny PWN (Doroszewski, Kurkowska (red.) 1973). Ale już trzy lata wcześniej ukazał się — adresowany głównie do uczniów — Praktyczny słownik poprawnej polszczyzny. Nie tylko dla młodzieży (Markowski (red.) 1995), który zawierał niektóre uaktualnione rozstrzygnięcia poprawnościowe i w którym po raz pierwszy uwzględniono dwa poziomy normy: wzorcową i potoczną, a także rozbudowano sieć haseł teoretycznych. Najważniejsze osiągnięcie w zakresie kodyfikacji leksykograficznej współczesnego języka polskiego po 1989 roku stanowi monumentalny Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN (Markowski (red.) 1999a), od 2004 roku wydawany jako Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN. Zawiera on około 31 tysięcy haseł wyrazowych kodyfikujących normę polszczyzny końca XX wieku również na

obu poziomach: wzorcowym i użytkowym. Ponadto obszerne hasła problemowe w słowniku prezentują podstawowe zagadnienia lingwistyki normatywnej, zob. też Poprawna polszczyzna (Jadacka i in. 2008). Wybrane zagadnienia poprawności językowej przedstawia także Mały słownik poprawnej polszczyzny (Kucała 1995).

Po 1989 roku wydawano również liczne mniejsze słowniki i słowniczki kodyfikujące problemy szczegółowe, dotyczące m.in. wyrazów obcych (Pawelec 1999; Markowski, Pawelec (red.) 2001; Drabik (oprac.) 2009), wyrazów «trudnych» i «kłopotliwych» (Bańko, Krajewska 1994; Markowski 2000b; Bańko 2003, 2010), paronimów (Kita, Polański 2004), nazw własnych (Grzenia 1998; Cieślikowa (red.) 2002), w tym nazwisk (Bartmińska, Bartmiński 1992) i nazw miejscowych (Grzenia 2008; Łaziński (red.) 2007; Czopek-Kopciuch i in. 2011), fleksji (Wróbel i in. 1993), wymowy (Lubaś, Urbańczyk 1990) i skrótów (Podracki 1999; Müldner-Nieckowski 2007).

Zasady poprawnej wymowy polskiej opracował Bogusław Dunaj (2006).

Normę ortograficzną kodyfikuje przede wszystkim Nowy słownik ortograficzny PWN wraz z zasadami pisowni i interpunkcji (Polański (red.) 1995), po 2003 roku wychodzący jako Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji (osobno wydano też same Zasady pisowni i interpunkcji, zob. Polański 2008), który przejął funkcję słownika ortograficznego pod red. Mieczysława Szymczaka (1975). Okres po 1989 roku charakteryzuje się wyjątkowo dynamicznym rozwojem rynku słowników ortograficznych. W latach 1991–2003 ukazało się ich co najmniej 65, nie licząc słowniczków dla uczniów klas I–III (Piper 2003: 89–193), wśród nich m.in. Karpowicz (red.) 1998, Markowski (red.) 1999b, Podracki (red.) 2001, Polański, Żmigrodzki 2001. Osobno wyszły też słowniki pisowni łącznej i rozdzielnej (Polański 2010; Polański, Skudrzyk 2000, 2003) oraz użycia wielkich liter (Skudrzyk, Urban 2009). Opracowano także Zasady pisowni słownictwa religijnego (Przybylska, Przyczyna (red.) 2004).

Normę interpunkcyjną opisują słowniki Jerzego Podrackiego (1993b, 2005; Podracki, Gałązka (red.) 2010).

Działania instytucjonalne i prawne

Dla okresu po 1989 roku charakterystyczne jest też podejmowanie przez językoznawców działań instytucjonalnych i prawnych, których celem było ugruntowanie statusu polszczyzny i popularyzacja zagadnień poprawnościowych wśród społeczeństwa.

Wśród działań instytucjonalnych szczególną rolę odegrało powołanie 9 września 1996 roku Rady Języka Polskiego, instytucji opiniodawczo-doradczej, której podstawowym zadaniem jest wydawanie opinii we wszelkich sprawach dotyczących używania języka polskiego w komunikacji publicznej. Ma ona także obowiązek składania Sejmowi i Senatowi RP nie rzadziej niż co dwa lata sprawozdań o stanie ochrony języka polskiego. Przy Radzie działają następujące zespoły programowe: Zespół Dydaktyczny, Zespół Kultury Języka, Zespół Języka Prawnego, Zespół Terminologii Informatycznej, Zespół Języka w Mediach, Zespół Języka Medycznego, Zespół Ortograficzno-Onomastyczny, Zespół Kultury Żywego Słowa oraz Zespół Języka Polskiego poza Granicami Kraju. Jedną z form

upowszechniania wiedzy o języku polskim organizowanych pod patronatem Rady są Fora Kultury Słowa (Wrocław 1995, Kraków 1997, Białystok 1999, Poznań 2001, Lublin 2003, Katowice 2005, Gdańsk 2008, Rzeszów 2011, Szczecin 2013).

Wieloletnią działalność kontynuowały: Komisja Kultury Języka Komitetu Językoznawstwa PAN, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego (wydające Język Polski) i Towarzystwo Kultury Języka (wydające Poradnik Językowy). W 1990 roku dołączyła do tych instytucji Komisja Kultury Słowa Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Efektem działań prawnych jest Ustawa z dnia 7 października 1999 roku o języku polskim (z późniejszymi zmianami), której przepisy dotyczą: «1) ochrony języka polskiego, 2) używania języka polskiego w realizacji zadań publicznych, 3) używania języka polskiego w obrocie oraz przy wykonywaniu przepisów z zakresu prawa pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1)».

Poradnictwo językowe i popularyzacja wiedzy o języku

Upowszechnianie wiedzy o języku i jego kulturze po 1989 roku rozwijało się we wszystkich formach funkcjonujących w poprzednich latach, wzbogaciło się też o nowe formy.

Nadal, szczególnie na początku tego okresu, problemy poprawności języka omawiano w artykułach i felietonach prasowych, a stałe rubryki językowe w czasopismach prowadzili m.in. Jerzy Bralczyk, Ewa Kołodziejek, A. Markowski, J. Miodek i Andrzej Wróblewski-Ibis. Charakter popularny mają też działy Ze zjawisk współczesnego języka w Języku Polskim oraz Objaśnienia wyrazów i zwrotów oraz Słowa i słówka w Poradniku Językowym.

Aktualne problemy języka polskiego podejmowano także w audycjach radiowych, m.in. z cyklu Słowo o słowie J. Bralczyka w Polskim Radiu, Czy mówisz po polsku (1983–2002) w III Programie Polskiego Radia oraz Wieża Babel (1994–2004) w Polskim Radiu BIS. Znaczną popularnością cieszyły się telewizyjne programy J. Miodka: Ojczyzna-polszczyzna w Telewizji Polskiej (1987–2007) i Słownik polsko@polski w Telewizji Polonia (od 2009), a także Mówi się J. Bralczyka w Telewizji Polonia (2001–2007).

Kontynuują działalność telefoniczne poradnie językowe, m.in. przy uniwersytetach w Gdańsku, Poznaniu, Szczecinie i we Wrocławiu. Nową formą propagowania wiedzy o kulturze języka są natomiast poradnie internetowe. Najwięcej odbiorców gromadzi Poradnia Językowa PWN (http://poradnia.pwn.pl), w której od 13 grudnia 2000 roku udzielono ponad 10 tysięcy odpowiedzi. Stronę internetową prowadzi także poradnia Uniwersytetu Śląskiego (http://www.poradniajezykowa.us.edu.pl), Rada Języka Polskiego zamieszcza na swojej stronie porady językowe i opinie o imionach (www.rjp.pl), w Internecie dostępne jest też Archiwum Telefonicznej Poradni Językowej Uniwersytetu Gdańskiego (http://www.fil.ug.edu.pl/pl/telefoniczna_poradnia_jezykowa). Ponadto działały internetowe poradnie m.in. Uniwersytetu Warszawskiego (poradnia@uw.edu.pl), Uniwersytetu Szczecińskiego (poradniajezykowa@tlen.pl), Uniwersytetu Łódzkiego (http://poradnia-jezykowa.uni.lodz.pl), Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (http:// www.kul.pl/poradnia,13138.html), Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (http://www.ujk.edu.pl/ifp/index.php/poradnia-jezykowa), Uniwersytetu w Białymstoku (http:/ifp.uwb.edu.pl/index.

php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=9&Itemid=105), Uniwersytetu Zielonogórskiego (http://www.poradnia-jezykowa.uz.zgora.pl/wordpress) i Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie (http://www.pwsz.chelm.pl/poradnia_jezykowa). O ważnej roli poradnictwa internetowego świadczy ukazanie się drukiem wyborów porad udzielonych przez niektóre poradnie: E-porady językowe (Kołodziejek i in. 2009), Poprawnie po polsku (Kubiak-Sokół (oprac.) 2007) i www.poradniajezykowa.pl (Wyrwas (red.) 2007).

Popularyzacji wiedzy o języku i jego kulturze służą też oczywiście wydawnictwa książkowe. Przekrojowy charakter mają poradniki A. Markowskiego Jak dobrze mówić i pisać po polsku? (2000a) i Język polski. Poradnik Profesora Andrzeja Markowskiego (2003), a także Polszczyzna na co dzień pod red. Mirosława Bańki ((red.) 2006).

Zbiorami felietonów językoznawczych (często publikowanych wcześniej w prasie lub wygłoszonych w programach radiowych bądź telewizyjnych) są publikacje Stanisława Bąby i Bogdana Walczaka Na końcu języka (1992), J. Bralczyka Mówi się (2001) i Słowo o słowie (2009), E. Kołodziejek Językowa corrida (1995), Poprawna polszczyzna w praktyce (1998), Językowa corrida 2 (1999), Licz się ze słowami... (2003) i Walczymy z bykami (2010), B. Krei Mówię, więc jestem (2000–2005), Macieja Malinowskiego Co z tą polszczyzną? (2007), A. Markowskiego Polszczyzna znana i nieznana (1993), J. Miodka Przez lata ze słowem polskim (1991), O języku do kamery (1992b), Jaka jesteś, polszczyzno? (1996), Rozmyślajcie nad mową! (1998), Słownik ojczyzny polszczyzny (2002), Słownik polsko@polski z Miodkiem (2010, 2013), J. Podrackiego Czy to naprawdę po polsku? (1993a) oraz A. Wróblewskiego-Ibisa Byki i byczki (1995) i Byczki w temacie (1998). Są wśród nich i książki zbiorowe, takie jak Polszczyzna płata nam figle (Podracki (red.) 1991) oraz czwarty tomik Mówię, więc jestem (Milewska-Stawiany, Rogowska-Cybulska (red.) 2013). Nadal wydawane są też poradniki językowe przeznaczone dla wyspecjalizowanych odbiorców, m.in. dla uczniów (Miodek 1990, 1992a, 2000, 2007; Podracki 2000), dziennikarzy (Czerwińska i in. 2007) i prawników (Jadacka 2002). Przykładem wydawnictw poprawnościowych poświęconych wyspecjalizowanym tematom są m.in. poradniki interpunkcyjne (np. Polański, Szopa 2004) i dotyczące grzeczności językowej (Zgółkowie 1992; Marcjanik 2009, 2014). Oprócz książek propagujących poprawność językową ukazują się też publikacje, których celem jest głównie popularyzacja wiedzy o języku (m.in. Markowski 1992; Podracki 1993c; Ożóg 2001; Kłosińska 2005, 2013).

Dorobek teoretyczny i praktyczny językoznawstwa normatywnego i kultury języka w latach 1989–2014 należy uznać za znaczący, choć nie zawsze łatwo odróżnić go od dorobku językoznawstwa deskryptywnego, gdyż badania nad stanem i rozwojem kultury języka ściśle wiążą się z badaniami dotyczącymi stanu i rozwoju samego języka.

Bibliografia

Anusiewicz J., Bartmiński J. (red.) 1991: Język a kultura, t. 3: Wartości w języku i tekście, Wiedza o Kulturze, Wrocław.

Bańko M. 2003: Mały słownik wyrazów kłopotliwych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Bańko M. (red.) 2006: Polszczyzna na co dzień, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Bańko M. 2010: Słownik wyrazów trudnych i kłopotliwych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Bańko M., Krajewska M. 1994: Słownik wyrazów kłopotliwych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Bartmińska I., Bartmiński J. 1992: Słownik wymowy i odmiany nazwisk obcych, Książnica Polska, Olsztyn.
Bartmiński J., Majer-Baranowska U. (red.) 2005: Bariery i pomosty w komunikacji językowej Polaków, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
Bąba S. 1989: Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
Bąba S., Fliciński P. (red.) 2006: Z zagadnień frazeologii, stylistyki i kultury języka, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
Bąba S., Skibski K., Szczyszek M. (red.) 2010: Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Teoria. Zagadnienia ogólne, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
Bąba S., Walczak B. 1992: Na końcu języka. Poradnik leksykalno-gramatyczny, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Poznań.
Bralczyk J. 2001: Mówi się. Porady językowe profesora Bralczyka, red. I. Sroczyńska-Niwicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Bralczyk J. 2009: Słowo o słowie. Porady językowe profesora Bralczyka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Bralczyk J., Mosiołek-Kłosińska K. (red.) 2001: Zmiany w publicznych zwyczajach językowych, Rada Języka Polskiego przy Prezydium PAN, Warszawa.
Bugajski M. 1989: Podstawowe zagadnienia lingwistyki normatywnej, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
Bugajski M. 1993: Językoznawstwo normatywne, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Bugajski M. (red.) 1995: Norma językowa w polszczyźnie, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Tadeusza Kotarbińskiego, Zielona Góra.
Bugajski M. 1999: Pół wieku kultury języka w Polsce (1945–1995), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H. 1971: Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H. 1982: Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności leksykalnej (słownictwo rodzime), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
Cegieła A., Markowski A. 1982: Z polszczyzną za pan brat, Iskry, Warszawa.
Cienkowski W. 1978–1980: Język dla wszystkich, t. 1–2, Książka i Wiedza, Warszawa.
Cieślikowa A. (red.) 2002: Mały słownik odmiany nazw własnych, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
Czerwińska E., Pawelec R. (red.) 2012: Polski z urzędu. O poprawności języka urzędowego, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.
Czerwińska E., Podracki J., Wendołowska D. 2007: Jak się mówi?... Jak się pisze?... Poradnik językowy dla dziennikarzy, Telewizja Polska, Warszawa.
Czopek-Kopciuch B., Bijak U., Cieślikowa A. 2011: Mały słownik nazw polskich miast, państw Europy, ich stolic i mieszkańców, Wydawnictwo Rytm, Warszawa.
Dąbrowska A., Miodunka W., Pawłowski A. 2012: Wyzwania polskiej polityki językowej za granicą: kontekst, cele, środki i grupy odbiorcze, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Dyplomacji Publicznej i Kulturalnej, Warszawa.
Doroszewski W. 1950: Kryteria poprawności językowej, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa.
Doroszewski W. 1962–1979: O kulturę słowa. Poradnik językowy, t. 1–3, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
Doroszewski W., Kurkowska H. (red.) 1973: Słownik poprawnej polszczyzny PWN, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

Drabik L. (oprac.) 2009: Słownik wyrazów obcych PWN z przykładami i poradami, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Dunaj B. 2006: Zasady poprawnej wymowy polskiej, Język Polski LXXXVI, s. 161–172.
Dziamska-Lenart G., Liberek J. (red.) 2013: Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Między teorią a praktyką frazeograficzną, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
Fliciński P. (red.) 2011: Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Wariantywność we frazeologii, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
Frycie S., Jurkowska M., Sicińska K. 2005: Kultura języka polskiego, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa.
Furdal A. (red.) 1991: Aktualne problemy kultury języka, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Tadeusza Kotarbińskiego, Zielona Góra.
Gajda S., Markowski A., Porayski-Pomsta J. (red.) 2005: Polska polityka komunikacyjnojęzykowa wobec wyzwań XXI wieku, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa.
Grybosiowa A., 2003: Język wtopiony w rzeczywistość, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
Grzenia J. 1998: Słownik nazw własnych. Ortografia, wymowa, słowotwórstwo i odmiana, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Grzenia J. 2008: Słownik nazw geograficznych z odmianą i wyrazami pochodnymi, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Handke K., Dalewska-Greń H. (red.) 1994: Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku. Zbiór studiów, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
Jadacka H. 2002: Poradnik językowy dla prawników, Semper, Warszawa.
Jadacka H. 2005: Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Jadacka H., Markowski A., Zdunkiewicz-Jedynak D. 2008: Poprawna polszczyzna. Hasła problemowe, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Janowska A., Pastuchowa P., Pawelec R. (red.) 2011: Humanizm w języku polskim. Wartości humanistyczne w polskiej leksyce i refleksji o języku, Neriton, Warszawa.
Jaworski M. (red.) 1979: Mówimy poprawnie. Wybór artykułów z dziedziny kultury języka, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, Kielce.
Karpowicz T. (red.) 1998: Praktyczny słownik ortograficzny współczesnego języka polskiego, Delta, Warszawa.
Karpowicz T. 2009: Kultura języka polskiego. Wymowa, ortografia, interpunkcja, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Kita M., Polański E. 2004: Słownik paronimów, czyli wyrazów mylonych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Klebanowska B., Kochański W., Markowski A. 1985: O dobrej i złej polszczyźnie, Wiedza Powszechna, Warszawa.
Klemensiewicz Z. 1965: Higiena językowego obcowania, Język Polski XLV, s. 1–8.
Kłosińska K. 2005: Skąd się biorą słowa, Świat Książki — Bertelsmann Media, Warszawa.
Kłosińska K. 2013: Co w mowie piszczy?, Publicat, Poznań.
Kołodziejek E. 1995: Językowa corrida. Jak mówić i pisać poprawnie. Poradnik dla całej rodziny, PoNaD, Szczecin.
Kołodziejek E. 1998: Poprawna polszczyzna w praktyce, Wydawnictwo Zachodniopomorskiej Szkoły Businessu, Szczecin.
Kołodziejek E. 1999: Językowa corrida 2, Poprawna Polszczyzna, Szczecin.
Kołodziejek E. 2003: Licz się ze słowami... Językowa corrida 3, Poprawna Polszczyzna, Szczecin.
Kołodziejek E. 2010: Walczymy z bykami. Poradnik językowy PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Kołodziejek E., Kabata M., Sidorowicz R. 2009: E-porady językowe, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.

Krauz M., Ożóg K. (red.) 2013: Kultura zachowań językowych Polaków. Materiały z VIII Forum Kultury Słowa, Rzeszów, 20–22 października 2011, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
Kreja B. 2000–2005: Mówię, więc jestem. Rozmowy o współczesnej polszczyźnie, t. 1–3, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
Kreja B. 2002: Wyrazy i wyrażenia. Studia i szkice z historii słownictwa, ze słowotwórstwa i kultury języka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
Krzyżanowski P., Nowak P. (red.) 2004: Manipulacja w języku, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
Kubiak-Sokół A. (oprac.) 2007: Poprawnie po polsku. Poradnik językowy, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Kucała M. 1995: Mały słownik poprawnej polszczyzny, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków–Warszawa.
Lubaś W., Urbańczyk S. 1990: Podręczny słownik poprawnej wymowy polskiej, Spółka Wydawniczo-Księgarska, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Warszawa–Kraków.
Łaziński M. (red.) 2007: Słownik nazw miejscowości i mieszkańców z odmianą i poradami językowymi, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Łuczyński E. 1999: Współczesna interpunkcja polska. Norma a uzus, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
Maćkiewicz J., Rogowska-Cybulska E. (red.) 2005: Polszczyzna piękna i poprawna. Materiały pierwszej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci profesora Bogusława Krei, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
Malinowski M. 2001: (...) boby było lepiej. Mistrz ortografii polskiej pokazuje, jak trudna jest polszczyzna, i namawia językoznawców... do zmian w pisowni, Promo, Kraków.
Malinowski M. 2007: Co z tą polszczyzną?, Promo, Kraków.
Marcjanik M. 1997: Polska grzeczność językowa, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, Kielce.
Marcjanik M. 2001: W kręgu grzeczności. Wybór prac z zakresu polskiej etykiety językowej, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
Marcjanik M. 2007: Grzeczność w komunikacji językowej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Marcjanik M. 2009: Mówimy uprzejmie. Poradnik językowego savoir-vivre'u, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Marcjanik M. 2014: Słownik językowego savoir-vivre'u, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
Markowski A. 1992: Polszczyzna końca XX wieku, Wiedza Powszechna, Warszawa.
Markowski A. 1993: Polszczyzna znana i nieznana — porady, ciekawostki, dyktanda konkursowe, Twój Styl, Warszawa.
Markowski A. (red.) 1995: Praktyczny słownik poprawnej polszczyzny. Nie tylko dla młodzieży, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Markowski A. (red.) 1999a: Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Markowski A. (red.) 1999b: Wielki słownik ortograficzny języka polskiego, Wilga, Warszawa.
Markowski A. 2000a: Jak dobrze mówić i pisać po polsku, Przegląd Reader's Digest, Warszawa.
Markowski A. 2000b: Łatwy słownik trudnych słów, Wilga, Warszawa.
Markowski A. 2003: Język polski. Poradnik Profesora Andrzeja Markowskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Markowski A. 2004: Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Markowski A. 2006: Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Markowski A. (red.) 2012: Nowe spojrzenie na kryteria poprawności językowej, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

Markowski A., Pawelec R. (red.) 2001: Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych, Wilga, Warszawa.
Markowski A., Pawelec R. (red.) 2012: Oblicza polszczyzny, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.
Markowski A., Puzynina J. 1993: Kultura języka, [w:] Encyklopedia kultury polskiej XX wieku, red. J. Bartmiński, t. 2: Współczesny język polski, Wiedza o Kulturze, Wrocław, s. 53–72.
Markowski A., Satkiewicz H. 1996: Kultura języka w powojennej Polsce, [w:] O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny, red. J. Miodek, Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, Wrocław, s. 11–24.
Mazur J. (red.) 1998: Promocja języka i kultury polskiej w świecie, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
Mazur J. (red.) 1999: Polska polityka językowa na przełomie tysiącleci, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
Milewska-Stawiany M., Rogowska-Cybulska E. (red.) 2013: Mówię, więc jestem. Rozmowy o współczesnej polszczyźnie, t. 4, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
Miodek J. 1983a: Kultura języka w teorii i praktyce, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
Miodek J. 1983b: Rzecz o języku. Szkice o współczesnej polszczyźnie, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
Miodek J. 1987: Odpowiednie dać rzeczy słowo, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
Miodek J. 1990: Ojczyzna polszczyzna dla uczniów, Wydawnictwa Radia i Telewizji, Warszawa.
Miodek J. 1991: Przez lata ze słowem polskim, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
Miodek J. 1992a: Nie taki język straszny. O polszczyźnie dla uczniów, Wydawnictwa Radia i Telewizji, Warszawa.
Miodek J. 1992b: O języku do kamery, Krajowa Agencja Wydawnicza, Rzeszów.
Miodek J. 1993: O normie językowej, [w:] Encyklopedia kultury polskiej XX wieku, red. J. Bartmiński, t. 2: Współczesny język polski, Wiedza o Kulturze, Wrocław, s. 73–83.
Miodek J. 1996: Jaka jesteś, polszczyzno?, Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, Wrocław.
Miodek J. (red.) 1996: O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny, Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, Wrocław.
Miodek J. 1998: Rozmyślajcie nad mową!, Prószyński i S-ka, Warszawa.
Miodek J. 2000: ABC polszczyzny, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
Miodek J. 2002: Słownik ojczyzny polszczyzny, Europa, Wrocław.
Miodek J. 2007: Słowo jest w człowieku. Poradnik językowy, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
Miodek J. 2010: Słownik polsko@polski z Miodkiem. Rozmowy profesora Jana Miodka z telewidzami z kraju i ze świata, Wydawnictwo Marina, Wrocław.
Miodek J. 2013: Słownik polsko@polski z Miodkiem. Rozmowy profesora Jana Miodka z telewidzami z kraju i ze świata, t. 2, Wydawnictwo Marina, Wrocław.
Miodek J., Zaśko-Zielińska M., Borkowski I. (red.) 1999: Mowa rozświetlona myślą. Świadomość normatywno-stylistyczna współczesnych Polaków, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
Müldner-Nieckowski P. 2007: Wielki słownik skrótów i skrótowców, Europa, Wrocław.
Nowakowski P. 1997: Wariantywność współczesnej polskiej wymowy scenicznej, Sorus, Poznań.
Ożóg K. 1990: Zwroty grzecznościowe współczesnej polszczyzny mówionej (na materiale języka mówionego mieszkańców Krakowa), Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Językoznawcze 98, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Kraków.
Ożóg K. 2001: Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku. Wybrane zagadnienia, Stowarzyszenie Literacko-Artystyczne Fraza, Rzeszów.
Pawelec R. 1999: Wieża Babel. Słownik wyrazów obcych nie tylko dla gimnazjalisty, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa.
Peisert M. 2004: Formy i funkcje agresji werbalnej. Próba typologii, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Wrocław.
Piotrowicz A., Skibski K., Szczyszek M. (red.) 2009: Kształtowanie się wzorów i wzorców językowych, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.

Piotrowicz A., Witaszek-Samborska M., Skibski K. (red.) 2011: Norma językowa w aspekcie teoretycznym i pragmatycznym, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań.
Piotrowicz A., Witaszek-Samborska M., Skibski K. (red.) 2012: Etyka i etykieta w komunikacji językowej, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań.
Piper D. 2003: Współczesna polska ortografia w szkole na przykładzie gimnazjum, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
Pisarek W. (red.) 1999: Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci, Ośrodek Badań Prasoznawczych, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
Pisarek W., Zgółkowa H. (red.) 1995: Kultura języka dziś, Kurpisz, Poznań.
Podracki J. (red.) 1991: Polszczyzna płata nam figle. Poradnik językowy dla każdego, Wydawnictwa Radia i Telewizji, Warszawa.
Podracki J. 1993a: Czy to naprawdę po polsku? Poradnik językowy, Oświata, Warszawa.
Podracki J. 1993b: Słownik interpunkcyjny języka polskiego z zasadami przestankowania, Oświata, Warszawa.
Podracki J. 1993c: Świat ludzi, rzeczy, słów. Pogadanki o języku i kulturze, Oświata, Warszawa.
Podracki J. 1999: Słownik skrótów i skrótowców, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Podracki J. 2000: Pułapki językowe w szkole i nie tylko..., Juka, Warszawa.
Podracki J. (red.) 2001: Wielki słownik ortograficzno-fleksyjny, Bertelsmann Media, Warszawa.
Podracki J. 2005: Nowy słownik interpunkcyjny z zasadami przestankowania, Świat Książki — Bertelsmann Media, Warszawa.
Podracki J., Gałązka A. 2010: Gdzie postawić przecinek? Poradnik ze słownikiem, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Polański E. (red.) 1995: Nowy słownik ortograficzny PWN wraz z zasadami pisowni i interpunkcji, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Polański E. (red.) 2003: Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Polański E. 2004: Reformy ortografii polskiej — wczoraj, dziś, jutro, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego LX, s. 28–46.
Polański E. 2008: Zasady pisowni i interpunkcji, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Polański E. 2010: Jak pisać? Razem czy osobno? Poradnik ze słownikiem, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Polański E., Skudrzyk A. 2000: Słownik pisowni łącznej i rozdzielnej, Harmonia, Gdańsk.
Polański E., Skudrzykowa A. 2003: Słownik pisowni łącznej i rozdzielnej PWN. Razem czy osobno?, Wydawnictwo Naukowe PWN, Gdańsk.
Polański E., Szopa M. 2004: Podręcznik polskiej interpunkcji, MAC Edukacja, Kielce.
Polański E., Żmigrodzki P. 2001: Leksykon ortograficzny, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa.
Przybylska R., Przyczyna W. (red.) 2004: Zasady pisowni słownictwa religijnego, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów.
Przyłubska E., Przyłubski F. 1958: Język polski na co dzień. Samouczek i słownik poprawnej polszczyzny, Wiedza Powszechna, Warszawa.
Puzynina J. 1990: O pojęciu kultury języka, Poradnik Językowy, z. 3, s. 153–162.
Puzynina J. 1992: Język wartości, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Puzynina J. (red.) 1993: Etyka międzyludzkiej komunikacji, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa.
Puzynina J. 2011: Kultura słowa — ważny element kultury narodowej, Oficyna Wydawnicza Leksem, Łask.
Puzynina J., Bartmiński J. (red.) 1991: Język a kultura, t. 2: Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne, Wiedza o Kulturze, Wrocław.
Rocławski B. 1998: Krytyczne spojrzenie na zasady polskiej ortografii, Glottispol, Gdańsk.
Ruszkowski M. 1995: Teoretyczne i praktyczne zagadnienia językoznawstwa normatywnego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, Kielce.

Saloni Z. 2005: O kodyfikacji polskiej ortografii — historia i współczesność, Nauka, nr 4, s. 71–96.
Skudrzyk A., Urban K. 2009: Wielką czy małą literą? Mały słownik użycia wielkich liter w polskich tekstach, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Oficyna Wydawnicza Rytm, Kraków—Warszawa.
Sobczak B., Zgółkowa H. (red.) 2009: Retoryka i etyka, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
Steciąg M., Bugajski M. (red.) 2009: Norma a komunikacja, Atut, Wrocław.
Steciąg M., Bugajski M. (red.) 2012: Świadomość językowa przy komunikowaniu, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra.
Szymczak M. (red.) 1975: Słownik ortograficzny języka polskiego wraz z zasadami pisowni i interpunkcji, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
Ustawa z dnia 7 października 1999 roku o języku polskim, Dz.U. 1999, poz. 999 z późn. zm.
Walczak B. 1995: Przegląd kryteriów poprawności językowej, Poradnik Językowy, z. 9–10, s. 1–16.
Warchala J., Krzyżyk D. (red.) 2008: Polska polityka językowa w Unii Europejskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
Wolańska E. (red.) 2007: Polszczyzna publiczna początku XXI wieku, Rada Języka Polskiego przy Prezydium PAN, Warszawa.
Wróbel H., Kowalik E., Rokicka T., Orzechowska A. 1993: Mały słownik odmiany wyrazów trudnych, Spółka Wydawniczo-Księgarska, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Warszawa–Kraków.
Wróblewski-Ibis A. 1995: Byki i byczki, Wiedza Powszechna, Warszawa.
Wróblewski-Ibis A. 1998: Byczki w temacie, Wiedza i Życie, Warszawa.
Wyrwas K. (red.) 2007: www.poradniajezykowa.pl, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
Zgółkowie H. i T. 1992: Językowy savoir-vivre, Kantor Wydawniczy SAWW, Warszawa.

Summary

The theoretical and practical achievements of normative linguistics and language planning in Poland in the years 1989–2014

Keywords: history of Polish linguistics, normative linguistics, language planning, language policy, language culture.

The article presents the most important theoretical and practical achievements in the field of normative linguistics and language planning in Poland in the years 1989–2014: publications which concern the general and precise issues of normative linguistics and language planning, normative dictionaries and other publications which codify the norm, institutional and legal actions, language counseling and popularization of knowledge about language.